

**ОГЛЕДИ О ФОЛКЛОРУ У ПЕРИОДИЦИ XX ВЕКА
ДР ДАНИЈЕЛЕ ПЕТКОВИЋ – ЧАСОПИСИ У ОГЛЕДАЛУ
СРПСКЕ НАУКЕ О УСМЕНОМ СТВАРАЛАШТВУ**

DANIJELA POPOVIC NIKOLIC

University of Nis

Essays on Folklore in 20th-Century Periodicals by Dr Danijela Petkovic: Journals in the Mirror of Serbian Research on Oral Literature. A review of: Petkovic, Danijela. *Essays on Folklore in 20th-Century Periodicals*. Belgrade: Institute for Literature and Arts, 2024. ISBN 978-86-7095-338-3, 200 pp. [In Serbian: Петковић, Данијела. *Огледи о фолклору у периодици XX века*. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2024.]

Keywords: Danijela Petkovic, oral folklore, Serbian culture, periodicals, 20th century

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2026.15.216-221>

Усмеравајући своја истраживања ка појединим српским часописима (и једном руском, емигрантском) у којима су објављиване значајне студије посвећене фолклору, др Данијела Петковић, научна саветница Института за књижевност и уметност у Београду, у својој новој књизи *Огледи о фолклору у периодици XX века* (Београд: Институт за књижевност и уметност, 2024; у оквиру Библиотеке *Српско усмено стваралаштво*, књига 15) обухвата период који почиње двадесетим, а завршава се деведесетим годинама 20. века. Истраживачки корпус обухватио је различите периодичне публикације, од оних посвећених феноменима из области фолклористике у ужем смислу, до оних који су доминантно пратили појаве у токовима развоја и проучавања ауторске књижевности. Како показују резултати истраживања Д. Петковић, ова је периодика, студијама, полемикама, грађом у њој објављиваној, представљала не само специфичан пресек културног и научног живота оног времена, већ је била и одраз најзначајнијих токова у науци о усменој књижевности и појединим њеним жанровима. Другачије програмске оријентације поменутих гласила,

циљеви, примена рецентних методолошких и теоријских приступа, утицали су, како аргументовано доказује ауторка, посредно или непосредно и на одређене фазе у развоју фолклористике.

Монографију Данијеле Петковић отвара поглавље *Прилози I*, посвећено *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор*, једном од најзначајнијих часописа у историји српске периодике, прве половине двадесетог века нарочито. Основни подаци о овој публикацији у истраживању проширени су у слојевито разматрање методолошких и идејних оквира, који су проистекли из научних парадигми које је заступао Павле Поповић, историчар књижевности и професор београдског Универзитета, оснивач и главни уредник часописа. Ауторка документује статус фолклористике у разноврсним прилозима часопису, повезујући га најшире са идејом о развоју хуманистичких дисциплина и њиховој међусобној интеракцији, што је од покретања часописа истакнуто као један од основних циљева. Опис прилога посвећених фолклору реализује се у оквиру прецизне типологије текстова, коју доследно прати утемељена опсервација о њиховом значају и укључивању у научне токове проучавања ове области, у земљи и шире. У том контексту, ауторка истиче приступ компаративног проучавања фолклорних мотива, питање њихове миграције, варијантност, релације историје и поезије (нарочито на примерима усмене епике), усмене и ауторске књижевности, које запажа не искључиво у студијама, већ и у другим типовима текстова, попут приказа и осврта на публикувану литературу (који су, како Д. Петковић истиче, врло често прерастали своје документарне оквири и могу се читати као читаве мале расправе о покренутим питањима). Пратећи акрибично све елементе у којима се огледао став уредника о потреби интезивнијег и научно заснованог приступа разноврсним феноменима народног живота, а који је одговор налазио и усклађеним радом бројних сарадника, ауторка је указала и на битну улогу прилога о значајним домаћим и иностраним фолклористима, библиографије на крају годишта, као и извештаја о раду друштава која су се бавила фолклористичким истраживањима. Сагледавање фолклористичких питања у ширем контексту у овом је поглављу, као и у читавој монографији, усмерено и ка подацима о укрштању теоријскометодолошких приступа у фолклористици, најнепосредније сагледано кроз програме других часописа, али и ка њиховим међусобним релацијама, израженим пре свега, непосредним (приказима и освртима) и посредним (учешћем у раду часописа са другачијим методолошким оквирима) ставовима најзначајнијих њихових сарадника.

Прилозима проучавању народне поезије посветила је, поштујући и хронолошки критеријум, друго поглавље своје монографије (*Прилози II*). Напомињући у претходном поглављу о другачијим тенденцијама у приступу проучавању усмених творевина, наспрам оних у *Прилозима за књижевност, језик, историју и фолклор (строгог, академског, званично признатог гласила)*, ауторка представља другу значајну периодичну публикацију међуратног периода. Прецизан опис и исцрпна, утемељена анализа првог специјализованог гласила посвећеног питањима епике у први план стављају специфичности које одликују научна струјања у овом, ипак, кратковеком гласилу, чији су уредници били Р. Меденица и А. Шмаус. Поред увођења интересовања за теренска проучавања, теоријског изучавања поетике епске поезије (проблем старине и генезе жанра, релација између старијих и нових слојева певања), као и другачијих приступа питањима која су постављана и у ПКЈИФ (варијантност, миграција мотива, компаративни приступ проучавањима, историјска подлога епских фабула и актера), Д. Петковић нарочито је истакла полемички карактер текстова публикованих у *Прилозима проучавању народне поезије*. То је, као обележје једног од праваца у развоју српске фолклористике, сведочио не само о посвећености кључним питањима у проучавању епике, него и широким интересовањима за научна дешавања и резултате истраживања.

Фолклористички прилози часописа *Гласника Историског друштва у Новом Саду* нашли су се и у окружењу које је сведочио о повезивању хуманистичких дисциплина, са посебним акцентом на историју. У трећем поглављу монографије (*Из некадашње царевине*) Д. Петковић представља научни допринос прилога, који су се доминантно усмеравали ка питањима проучавања усмене традиције и историје фолклористике, нарочито у светлу њихове везе са кључним токовима у развоју науке о фолклору. Регистровање методолошки различитих концепција у радовима из области шире хуманистике (етнолошке, антрополошке, археолошке, етнолингвистичке, фолклористичке) праћено је исцрпним увидима у одговарајуће садржаје, упућивањем на студије најактивнијих сарадника, на специфичност њихових приступа, препознатљиве утицаје водећих проучавалаца историје религије итд. И овај часопис, пре свега због његове програмске основе (историографија; историја Војводине), одликују радови посвећени усменој епизи засновани на методологији историјске школе. Усмеравање ка ужестручној проблематици у радовима појединих сарадника Д. Петковић доводи у везу са каснијим развојем истих идеја у обимнијим студијама и приступима истих истраживача (*сремска теорија* – С. Матић, *постанак, развој и историчност епике* – С. Станојевић и друго). Нарочито

значајан допринос проучавању статуса фолклористичких прилога у периодичним публикацијама 20. века Д. Петковић даје и истицањем наизглед споредних фолклористичких пасажу у радовима примарно усмереним ка другачијим темама (нпр. историја, архивистика, културна антропологија).

Драгоцену потребу да у недовољно познатим изворима трага за рефлексима научних токова у развоју српске фолклористике Д. Петковић остварује и увидима у периоду у којој није било радова посвећених српском фолклору, али је било оних у којима се, између осталог, могла препознати повезаност са оновременим токовима проучавања српске усмене традиције. У поглављу *У новој краљевини* изложени су резултати истраживања прилога о руском фолклору у *Руском архиву*, часопису руске емиграције. Малобројни чланци Е. Љацког и Н. Папоушкове, као и прикази двојице српских аутора (Д. Костић, А. Јелачић), представљени су прецизним описима и поузданим тумачењима, утврђивана је њихова тематика (усмено стваралаштво и референтна стварност; епика и слично), разноврсност методолошке подлоге (етнологија, политичка критика, социологија културе), повезаност са актуелним парадигмама, критичност у односу на оновремене тенденције у фолклористици матице (супротстављеност старог и новог – дореволуционарног и бољшевичког) и слично. Анализама су придружени књижевноисторијски и биографски подаци којима се, осим представа о животу и раду поменутих руских сарадника, осветљава посредна повезаност значајних словенских научних центара (Праг, Нови Сад, Београд).

Бавећи се прилозима посвећеним питању фолклора НОБ-а и социјалистичке револуције (њиховим садржајем, методологијом, типологијом, терминологијом итд.) објављиваним у часопису *Народно стваралаштво – Folklor*, Д. Петковић у комплексном и обимном поглављу *Чекић* разматра многобројна значајна питања из домена поетике жанра, теорије и историје усмене књижевности. Као у претходним поглављима, и у овом су дати значајни подаци о покретању и трајању часописа, његовој структури, рубрикама, оснивачима, сарадницима, програмским основама. Изузетно исцрпна анализа најзначајнијих радова усмерених ка различитим питањима фолклора НОБ-а (теорија, развојне фазе, жанрови) доприноси не само прецизним увидима у њихове одлике, специфичности и значај, већ их приказује у ширем контексту, научном и културном, са бројним референцама на друштвенополитичке и идеолошке оквире.

Монографију затвара поглавље *Срп*, посвећено једном од најзначајнијих часописа у историји српске периодике о фолклору, часопису *Расковник*, покренутом 1968. године

као публикација која се бави књижевношћу и културом на селу, са трајањем до 1999. године, у новој форми, са другачијим приступима и програмском оријентацијом. Нарочито важан аспект са кога се посматра концепција часописа, однос прилога посвећених грађи и оних који су представљали научне осврте на фолклористичке теме, истиче имплицитну тезу Д. Петковић о повезаности периодичних публикација посвећених питањима фолклора, те њиховом сагласју и супротстављености, посредно условљеним не само другачијим токовима у развоју науке, већ и друштвеноисторијским и политичким околностима.

У завршном осврту истакнуте су специфичности поменутих периодичних гласила, утицај који су извршили на промену парадигми у проучавању фолклорних феномена, другачијем односу према прикупљању и публиковању фолклорне грађе, а нарочито је наглашена чињеница да су захваљујући томе представљали *делиће мозаика различитих идејних струјања у српском фолклору XX века, откривајући велику сагласност и уклапање у шире словенске и светске токове науке о усменом стваралаштву.*

Значајне прилоге монографији чине индекс појмова, библиографија (која, као и резултати истраживања представљени у свим поглављима монографије, сведочи о изузетној ширини интересовања ауторке) и подаци о аутору.

Драгоцене запажања и слојевите анализе Д. Петковић пружају прецизнију слику о позицијама које заузимају најзначајнија гласила из области хуманистичких наука међуратног и послератног периода, не само када су у питању њихове позиције у историји српске периодике, већ и онда када се сагледавају у контексту њихове улоге у развоју фолклористичких проучавања и историје фолклористике као дисциплине. У њеним студиозним, научно документованим тезама чита се сведочење о најзначајнијим токовима у развоју српске фолклористике и значају утицаја разноврсних парадигми и фолклористичких школа, сагледано кроз њен статус и одлике разноврсних прилога објављиваних у најзначајнијим српским књижевним гласилима.

Монографија Данијеле Петковић представља изузетно значајну публикацију којом се, између осталог, доприноси проучавању историје српске фолклористике и њене позиције у појединим значајним периодичним публикацијама.

DANIJELA POROVIĆ NIKOLIĆ (ДАНИЈЕЛА ПОПОВИЋ НИКОЛИЋ), PROF. PHD

University of Nis

 <https://orcid.org/0000-0002-0977-7284>

“*Essays on Folklore in 20th-Century Periodicals* by Dr Danijela Petkovic: Journals in the Mirror of Serbian Research on Oral Literature.” [Original title in Serbian: „*Огледи о фолклору у периодици XX века др Данијеле Петковић – часописи у огледалу српске науке о усменом стваралаштву.*“] *Cyrillo-Methodian Papers*, no 15 (2026): 216–221.

DOI: <http://dx.doi.org/10.17951/zcm.2026.15.216-221>

